

SHABTAI SHAVIT

HET GEHEIM VAN DE MOSSAD

**INSIDE DE MEEST
INTRIGERENDE
GEHEIME DIENST
TER WERELD**

PROFIEL

INLEIDING

De ceremonie waarbij het commando over de Mossad aan mij werd overgedragen en ik mijn aanstellingsbrief ontving, vond plaats op 19 april 1989 in het kantoor van de premier in Jeruzalem. Onder de aanwezigen bevonden zich premier Yitzhak Shamir, die mij had gekozen voor de functie van directeur van de Mossad, minister van Defensie en oud-premier Yitzhak Rabin, stafchef Dan Shomron van het Israëliisch Defensieleger, oud-directeuren van de Mossad, het Forum (Rasha) van de afdelingshoofden van de Mossad, de commissie (Varash) van de hoofden van dienst, de militaire secretaris van de premier, de ervaren stenograaf Mitka Yaffe van de premier, Nahum Admoni, de vertrekkende directeur van de Mossad, zijn familie en mijn familie met uitzondering van mijn jongste zoon, die in Zwitserland aan het skiën was.

De ceremonie was bescheiden en werd uitgevoerd met een soort understatement dat kenmerkend was voor premier Shamir. De premier las Nahums brief voor, die het eind van zijn ambtsperiode inluidde, en dankte hem kort voor zijn inzet en voor zijn langdurige bijdrage aan de nationale veiligheid van Israël. Nahum zei een paar afscheidswaarden. De premier las mijn aanstellingsbrief voor en wenste me succes in mijn nieuwe functie. Ik sprak vervolgens mijn voorbereide tekst uit, waarover ik lang had nagedacht.

Ik begon met het vermelden van mijn vijftientigjarig dienstverband bij de Mossad, wat volgens mij een goede voorbereiding was voor de zeer respectabele rol die ik op me ging nemen. Toch aanvaardde ik die rol met bezorgdheid, eerbied en schroom. Ik dankte de premier dat de keus op mij was gevallen en ik dankte Nahum voor zijn hartelijke aanbeveling. Ik bedankte mijn gezin en met name mijn vrouw, die aan het begin van mijn carrière samen met mij had deelgenomen aan geheime operaties. Ik benadrukte het grote offer dat familieleden van Mossadmedewerkers moesten brengen.

Ik prees het Rashaforum, dat de leiding van de Mossad vormt. Dit zijn mensen die samen honderden jaren ervaring hebben, en omdat geheime zaken in het veld worden geleerd en niet in de schoolbanken, is hun gezamenlijke ervaring onbetaalbaar. Dit zijn geharde mensen die meestal niet veel zeggen en hun gevoelens voor zich houden. Ik roemde ook het Varashforum en benadrukte dat de samenwerking tussen de militaire inlichtingendienst (Aman), de Sjien Beet en de Mossad met elk hun eigen unieke competenties het geheel vele malen sterker maakt, waardoor er resultaten worden behaald die één dienst nooit alleen zou kunnen bereiken. Ten slotte sprak ik mijn steun en beste wensen uit voor de medewerkers van de Mossad en voor de agenten die verspreid over de hele aardbol, waaronder in vijandelijke landen, bezig waren de veiligheid van het volk en de Staat Israël te waarborgen.

Ik vond de aanvaarding van mijn functie in aanwezigheid van de premier en anderen een goede gelegenheid om mijn gedachten onder woorden te brengen, wat een paar minuten in beslag nam. Ik weet nog dat de premier tijdens mijn praatje opzij boog naar de persoon naast hem en fluisterde: 'Ik heb nooit geweten dat Shabtai kon praten!' Voor die ceremonie had ik premier Shamir enkele keren ontmoet bij verscheidene vergaderingen en andere gelegenheden, maar om mijn mening over een bepaald onderwerp te geven, had ik als antwoord op een vraag of uit eigen beweging nooit meer gezegd dan het vereiste minimum. Ik had steeds het idee dat tijd voor de premier een kostbaar goed was en dat zijn status respect in zowel woord als gebaar vereiste. Op hem kwam ik dus over als 'het zwijgzame type' – wat trouwens evengoed voor hem kon gelden – en eerlijk gezegd heb ik nooit spijt gehad van de dingen die ik niet zei.

De ceremonie eindigde met een toast en een hapje met Jeruzalems beroemde *burekas* (hartige gevulde pasteitjes) geserveerd in het kantoor van de premier. En daarna ging iedereen zijns weegs. Ik reed van Jeruzalem naar de kustvlakte. Met een gevoel van ontzag betrad ik het kantoor van de directeur van de Mossad en ging in de stoel zitten waar ik zoveel jaren naar had gekeken.

Eind jaren tachtig en begin jaren negentig van de vorige eeuw, toen ik diende als hoofd van de Mossad, vormden een historisch keerpunt in de wereldorde. De geopolitieke en geostrategische veranderingen die in deze

periode plaatsvonden, waren van een orde van grootte en gewicht die sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog niet meer was voorgekomen. In de loop van deze jaren was de Staat Israël getuige van de volgende mijlpalen:

In december 1987 brak de eerste Intifada uit en werd Hamas opgericht, wat een religieus element toevoegde aan politiek terrorisme.

In november 1988 riep de Palestijnse Nationale Raad in Algiers de Palestijnse onafhankelijkheid uit, wat impliceerde dat het principe van de verdeling van het land in twee staten werd geaccepteerd.

In december 1988 erkende de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de verklaring van de vestiging van een Palestijnse staat en kreeg de PLO de status van waarnemer bij de VN.

In november 1989 symboliseerde de val van de Berlijnse Muur het eind van de Koude Oorlog en de ineenstorting van de Sovjet-Unie. Vanaf dat moment en gedurende de hele jaren negentig immigreerden ongeveer één miljoen joden uit de Sovjet-Unie naar Israël, wat naar mijn bescheiden mening het beste was wat de Staat Israël sinds de onafhankelijkheid in 1948 is overkomen.

In juni 1992 werd Yitzhak Rabin tot premier gekozen. Na vijftien jaar Likoed keerde de Arbeidspartij terug in het centrum van de macht, hoewel dat niet lang zou duren. In november 1995 werd premier Rabin vermoord. In mei 1996 kwam Likoed onder leiding van Benjamin Netanyahu weer aan de macht. In mei nam de Arbeidspartij met Ehud Barak de teugels over, maar dat duurde slechts tot februari 2001, toen er met Ariel Sharon een rechtse regering kwam. Op het moment dat ik dit schrijf (2018) is rechts nog steeds aan de macht.

In september 1993 werden in Washington D.C., de Oslo-akkoorden getekend en goedgekeurd door de Knesset.

In juli 1994 keerde het Palestijnse leiderschap dat met Arafat aan het hoofd in Tunis in ballingschap zat, terug naar de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook en vestigde daar de Palestijnse Autoriteit.

In oktober 1994 werd een vredesverdrag getekend tussen Israël en Jordanië, de tweede Arabische staats die vrede sloot met Israël.

In november 1995 werd de Israëliische premier Yitzhak Rabin vermoord door een verachtelijke boosdoener.

Het Midden-Oosten kreeg tijdens deze periode (eind jaren tachtig en begin jaren negentig) te maken met dramatische veranderingen. Er kwam een eind aan de bijna tien jaar durende Irak-Iranoorlog met de Irakezen als de bovenliggende partij, hoewel de oorlog niet eindigde met de totale overgave van de Iraniërs. De Iraakse overmacht werd verkregen door de combinatie van chemische wapens en grond-grondraketten/projectielen. De Iraniërs hadden geen antwoord op de chemische wapens die tegen hen werden gebruikt en ook niet tegen de projectielen en raketten die tot diep in Iran en zelfs in de hoofdstad Teheran neerkwamen. Onder het gezag van de sjiiitische moellahs* trok Iran de lessen uit de oorlog en besloot tot de opbouw van een uitgebreide, niet-conventionele strategische legermacht met een chemische, biologische en nucleaire capaciteit en het vermogen strategische grond-grondraketten te lanceren.

De Eerste Golfoorlog, die in 1991 uitbrak en uit zowel regionaal als mondiaal oogpunt een bepalende gebeurtenis was, bestond uit een aantal 'bouwelementen'. Eerst kwam de afwachtende episode met voorbereidingen op het gebied van inlichtingen, waarbij de vraag werd opgeworpen of Saddam Hoessein zo snel na de beëindiging van zijn oorlog tegen Irak zou beginnen aan een nieuw onverantwoord avontuur. Toen kwam de Iraakse invasie van Koeweit, waarop president George H.W. Bush reageerde met het samenstellen van een indrukwekkende en brede coalitie waaraan ook Saoedi-Arabië, Egypte en Syrië deelnamen. Het feit dat deze landen zich aansloten bij de coalitie tegen Irak, dat werd gesteund door Jordanië en de Palestijnen, was de laatste nagel aan de doodskist van het panarabisme in de geschiedenis van het Midden-Oosten. Een andere bouwsteen was het Israëliisch-Amerikaanse overleg in het kader van Israëls mogelijke deelname aan de oorlog. President Bush drong er bij premier Shamir op aan om zich er niet mee te bemoeien en in ruil daarvoor beloofde hij dat het Amerikaanse leger het uitschakelen van de Iraakse raketbatterijen tot toprioriteit zou maken. Shamir stond onder enorme druk van enkele ministers uit zijn kabinet en het Israëliisch Defensieleger (IDF) om militair in te grijpen, maar hij weigerde, ook al waren er mensen die beweerden dat het feit dat Saddam Hoessein kennelijk grond-grondraketten met een chemische lading bezat, een reden temeer was om het leger te laten ingrijpen.

Irak schoot 39 Scud-raketten af op Israëliisch gebied. Het Amerikaanse

* Islamitische geestelijken met een hoge rang.

leger was niet bij machte om zelfs maar een deel van het Iraakse grond-raketsysteem te vernietigen, maar premier Shamir bleef knarsetandend vasthouden aan zijn standpunt. Ministers en hoge militairen konden maar moeilijk begrijpen waarom Shamir, een voormalige ondergrondse commandant en aanhanger van Jabotinski's opvatting over de IJzeren Muur, een commandant van een eenheid voor speciale operaties in de Mossad en een man van politiek rechts, kon weigeren om het Israëlische leger in te zetten in de oorlog tegen Saddam Hoessein. Op dat moment wisten slechts weinigen dat een week voor de Iraakse invasie van Koeweit een geheim overleg had plaatsgevonden tussen premier Shamir en de Jordaanse koning Hoessein. Tijdens die ontmoeting waren beiden overeengekomen dat de Iraakse bedreiging van Israël (met uitzondering van raketten) teniet zou worden gedaan (meer hierover wordt beschreven in een apart hoofdstuk). Deze overeenkomst hielp Shamir om vast te houden aan zijn koppige standpunt tegen een Israëlische deelname aan de oorlog.*

Turkije begon na het onderhouden van lauwe betrekkingen met Israël gedurende meer dan een decennium (de jaren tachtig) te reageren op toenaderingspogingen. De betrekkingen tussen de twee landen en ook die tussen hun veiligheids- en inlichtingenorganisaties verbeterden in rap tempo, met strategische samenwerking en wederzijds begrip als resultaat.

De aard van het terrorisme veranderde in deze periode ook onherkenbaar. In het verleden was terrorisme lokaal, dat wil zeggen nationalistisch en seculier, en streefden de daders naar zelfbeschikking, autonomie of onafhankelijkheid. De invloed van dit terrorisme was meestal beperkt in omvang en uitwerking. Het tegenwoordige terrorisme, dat zich in Israël manifesteerde met de oprichting van Hamas in 1987 en de Islamitische Jihad, is een religieus islamitisch terrorisme waarvan het extremisme toeneemt met het verloop van de tijd en waarvan het bereik wereldwijd is geworden. Het is imperialistisch terrorisme omdat het uiting geeft aan Allahs bevel om de ongelovigen te bestrijden door ze tot de islam te bekeren of ze uit te roeien en een wereldomvattend moslimkalifaat te stichten. Het is een terrorisme dat volgens de beginselen van dat geloof (voornamelijk onder sjiieten maar ook bij marginale soennitische groepen) geen co-existentie met de ander erkent. De oorlog tegen de ongelovigen wordt

* 'Geheim Golfoorlogsverdrag koning Hoessein-Shamir onthuld', *J. The Jewish News of Northern California*, 29 sept. 1995.

gezien als een heilige oorlog: de jihad. In de oorlog tegen de ongelovigen wordt de zelfmoordaanslag beschouwd als een religieus gebod en het verleent de dader de titel *shahid* (martelaar). Het is een terrorisme waarin het doel de middelen heiligt, waarin die ene aanvaller veel meer ongelovigen tot doel kan hebben. Het is een terrorisme met wereldwijd verspreide individuen en kleine groepen burgers die verbonden zijn via het internet, en dat in tegenstelling tot militaire organen niet wordt gevormd rond territorium, hiërarchie, uniform, infrastructuur, een commandostructuur enzovoort. De invloed die de wereldomvattende jihadistische organisaties via de media hebben, is mondiaal, grenzeloos en in realtime. De historische vader van dit type terrorisme is sjeik Hassan al-Banna, die in de jaren twintig van de vorige eeuw in Egypte de Moslimbroederschap oprichtte. De gewelddadige activiteiten van de Moslimbroederschap zijn sinds de oprichting beperkt gebleven tot Egypte, maar de religieuze ideologie van de strenge sharia (islamitische wetgeving) heeft voedsel gegeven aan de meeste fundamentalistisch islamitische terroristische organisaties die we tegenwoordig kennen. Bin Laden maakte school met de wereldomvattende jihad – Al Qaida – die in het begin van de jaren negentig op de radar van de inlichtingendiensten van Israël en het Westen verscheen. De uitvloeisels ervan – ISIS en zijn soortgenoten – kwamen tegen het eind van de oorlog die de Verenigde Staten en hun bondgenoten in Irak voerden en tijdens de Arabische Lente tot ontwikkeling.

ISIS bedreef terrorisme op een extreme manier die de mensheid niet meer had meegemaakt sinds de invasie van het Westen door de Hunnen. De organisatie combineert nihilisme met een cultuur van zelfmoordaanslagen. In tegenstelling tot Al Qaida is ISIS met elk gebied dat wordt veroverd al aan het toewerken naar de vestiging van een wereldomvattend islamitisch kalifaat. Terroristische groepen over de hele wereld (Boko Haram in Nigeria, de Houthi's in Jemen, Wilayat Sinai in de Sinai, Al-Shabaab in Somalië enzovoort.) hebben aangegeven op te willen gaan in dit kalifaat.

De binnenlandse en regionale gebeurtenissen die kenmerkend waren voor de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw, toen ik directeur van de Mossad was, verbleken bij de veranderingen die op wereldwijde schaal in deze periode plaatsvonden. Ik verwijs natuurlijk naar het eind van de Koude Oorlog en de ineenstorting van de Sovjet-Unie.

Hoewel de Tweede Wereldoorlog eindigde met een verpletterende overwinning van de Verenigde Staten, de geallieerden en de Sovjet-Unie op nazi-Duitsland en Japan, was de inkt op de capitulatie-documenten nog niet droog of de wereld moest alweer een nieuwe wereldorde accepteren. Het belangrijkste kenmerk van deze nieuwe orde was de Koude Oorlog tussen de twee supermachten, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, die 55 jaar met elkaar wedijverden om hun invloedsferen uit te breiden buiten de grenzen die waren bepaald aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. Achteraf kan worden gezegd dat de wereld tijdens de periode van de Koude Oorlog (1945-1990) met een paar uitzonderingen oneindig veel stabielier was dan de wereld waarin we tegenwoordig leven. Deze uitzonderingen waren de strijd om de macht in Tsjecho-Slowakije, die werd gewonnen door de Sovjets, en het gevecht om invloed in Griekenland, dat uitliep in een Amerikaanse overwinning, gevolgd door de Berlijnse crisis en de Koreaanse oorlog. De wereldomvattende stabiliteit die de overhand kreeg, was het gevolg van een geostrategisch machtsevenwicht waarbij de confrontatie tussen de twee supermachten voortdurend wankelend in de richting van een crisis ging, om vervolgens bij het bereiken van het punt van een zekere wederzijdse vernietiging (*Mutual Assured Destruction*, MAD) te komen tot een wereld die absurd genoeg stabielier werd. Dit punt werd bereikt na de Cubacrisis aan het begin van de jaren zestig. De angst voor de totale vernietiging van de mensheid in een atoomoorlog bracht de wereldwijde stabiliteit tot stand die vele jaren, tot 1990, duurde. Omdat de leiding van beide supermachten uit redelijke personen bestond, zorgden ze voor een mechanisme dat in tijden van crisis gebruikt kon worden en dat bestond uit een directe telefoonverbinding tussen het Kremlin en het Witte Huis. Ik noem dit om erop te wijzen dat de vinger die de Iraanse atoomknop kan induwen, mogelijk wel eens beïnvloed zou kunnen worden door overwegingen die niet rationeel maar messiaans zijn. Bovendien zou er in dat geval geen directe noodverbinding zijn om een crisis te voorkomen. In een wereld die kon eindigen in MAD vond de rest van de naties het nodig om zich al naar gelang de eigen belangen en de eigen wereldvisie bij een van de twee supermachten aan te sluiten. Dit verleende de allesomvattende stabiliteit een extra veiligheidslaag in de schaduw van de nucleaire dreiging. In het tijdperk van de Koude Oorlog werd een derde blok van deze 'niet-gebonden' landen gevestigd. In deze context moeten

Pakistan en India worden genoemd, die in de jaren zeventig atoommachten werden. Hun onderlinge rivaliteit ondermijnende, zeker in die regio, de stabiliteit. China, dat gedurende de periode van de Koude Oorlog eindelijk uit de winterslaap kwam, moet natuurlijk ook aangestipt worden. In weerwil van dit alles kan echter worden gezegd dat de invloed van het niet-gebonden blok op de wereldorde marginaal was.

De Sovjet-Unie stortte ineen en de Verenigde Staten waren van 1991 tot 2000 de enige supermacht. De Verenigde Staten lieten echter na om voordeel te trekken uit dit decennium, waarin ze feitelijk ‘de enige sheriff in de stad’ waren. Ze hadden een nieuwe wereldorde kunnen vestigen waarin de stabiliteit was gebaseerd op gedeelde belangen en het verlangen van de wereldburgers om op een betere plek te wonen (zie *Het einde van de geschiedenis* van Francis Fukuyama). Wat de Verenigde Staten in het laatste decennium van de twintigste eeuw aan de wereld bijdroegen, versnelde de overgang van een tweepolige naar een veelpolige wereld. Het belangrijkste kenmerk van de huidige tijd (2018) is namelijk een instabiliteit zoals de wereld sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer heeft gekend.

De EEI (Essentiële Elementen van Informatie) van de Mossad en ook van andere bureaus richtten zich in de periode na de Koude Oorlog op een reeks onderwerpen waarvan de verspreiding van niet-conventionele wapens (ook massavernietigingswapens genoemd) en lokaal, regionaal en globaal terrorisme met een nadruk op religieus (jihadistisch) terrorisme de belangrijkste waren. De Mossad heeft per definitie de opdracht om antwoorden te vinden op de EEI elders in de wereld, dus buiten de grenzen van de Staat Israël. De antwoorden op deze twee onderwerpen zijn niet alleen gevonden in het Midden-Oosten en West-Europa, die van het begin tot het einde van de Koude Oorlog het traditionele werkterrein van de Mossad waren, maar ook in Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie, Zuidoost-Azië en het Verre Oosten, Zuid-Amerika en zelfs Afrika en Australië.

Deze veranderingen vereisten dat de Mossad zich met betrekking tot personeelszaken, budgetten en middelen, alsook op het terrein van de inzet van personeel en de strijddoctrine, dienovereenkomstig zou aanpassen.

Met dit boek wil de auteur zijn inzichten, indrukken, ervaringen en gedachten delen uit de tijd dat hij directeur was van de Mossad (1989-1996), en dat allemaal tegen het decor van de hierboven beschreven gebeurtenis-

sen en andere ontwikkelingen. Het boek pretendeert geen wetenschappelijk onderzoek te bieden, maar eerder de persoonlijke meningen van de auteur.